

Pandemi Yoğun Bakımda Çalışan Hemşirelerin Koronafobi Düzeyi ve Etkileyen Faktörler

Aytül COŞAR ERTEM¹, Uğur ERTEM²

- ¹ Sağlık Bilimleri Üniversitesi, Bursa Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi, İç Hastalıkları Ana Bilim Dalı, Yoğun Bakım Bilim Dalı, Bursa.
² Bursa Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Ana Bilim Dalı, Bursa.

ÖZET

2019'da Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve hızla tüm dünyaya yayılan koronavirüs hastalığı 2019 (COVID-19), Dünya Sağlık Örgütü tarafından 11 Mart 2020 tarihinde küresel bir pandemi ilan edilmiştir. Koronafobi, COVID-19 salgını sırasında yeni koronavirüsün neden olduğu spesifik bir fobidir. Bu çalışma, pandemi yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerde COVID-19 pandemisinin neden olduğu koronafobi düzeyini değerlendirmek ve sonuçları pandemi dışı yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşireler ile karşılaştırmayı amaçlamaktadır. Ayrıca pandemi yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerin koronafobi düzeyine etki eden faktörlerinde belirlenmesi amaçlanmıştır. Haziran 2021-Ekim 2021 tarihleri arasında pandemi yoğun bakım ünitesinde çalışan toplam 34 hemşire çalışmaya dahil edildi. Kontrol grubu olarak pandemi dışı yoğun bakım ünitesinde çalışan toplam 20 hemşire çalışmaya dahil edildi. Hastaların sosyodemografik verileri kaydedildi. Her iki gruptaki tüm katılımcılar COVID-19 Fobi Ölçeğini (C19P-S) doldurdu. Pandemi yoğun bakımda çalışan hemşire grubunda C19P-S psikolojik alt ölçek puanı kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı yüksekti ($p<0,05$), diğer ölçek puanlarında anlamlı fark bulunmadı ($p>0,05$). Ayrıca pandemi yoğun bakımda çalışan hemşirelerde C19P-S toplam puanı ile sosyodemografik özellikler ve COVID-19 geçirme durumu arasında anlamlı ilişki bulunmadı ($p>0,05$). Çalışma sonuçlarımız, pandemi yoğun bakım ünitesinde çalışan hemşirelerin bu olağanüstü pandemi durumunda psikolojik olarak daha fazla etkilendiklerini göstermektedir. Koronafobinin erken tespiti ve zamanında psikolojik destek çok önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Koronafobi. Yoğun bakım. Hemşire. Kaygı.

Coronaphobia Level of Nurses Working in Pandemic Intensive Care and Related Factors

ABSTRACT

The coronavirus disease 2019 (COVID-19), which started in Wuhan, China in 2019 and spread rapidly all over the world, was declared a global pandemic by the World Health Organization on March 11, 2020. Coronaphobia is a specific phobia caused by the new coronavirus during the COVID-19 pandemic. This study aims to evaluate the level of coronaphobia caused by the COVID-19 pandemic in nurses working in the pandemic intensive care unit and to compare the results with the nurses working in the non-pandemic intensive care unit. In addition, it was aimed to determine the factors affecting the level of coronaphobia of nurses working in the pandemic intensive care unit. A total of 34 nurses working in the pandemic intensive care unit between June 2021 and October 2021 were included in the study. A total of 20 nurses working in the non-pandemic intensive care unit were included in the study as the control group. Sociodemographic data of the patients were recorded. All participants in both groups completed the COVID-19 Phobia Scale (C19P-S). The C19P-S psychological subscale score in the nurse group working in the pandemic intensive care unit was statistically significantly higher than the control group ($p<0.05$), while no significant difference was found in the other scale scores ($p>0.05$). In addition, there was no significant relationship between C19P-S total score and sociodemographic characteristics and COVID-19 transmission status in nurses working in the pandemic intensive care unit ($p>0.05$). Our study results show that nurses working in the pandemic intensive care unit are more psychologically affected in this extraordinary pandemic situation. Early detection of coronaphobia and timely psychological support are very important.

Keywords: Coronaphobia. Intensive care. Nurse. Anxiety.

Geliş Tarihi: 08 Nisan 2023

Kabul Tarihi: 21 Temmuz 2023

Dr. Uğur ERTEM
Bursa Uludağ Üniversitesi Tıp Fakültesi,
Fiziksel Tıp ve Rehabilitasyon Anabilim Dalı
Bursa.
Tel: 0224 295 08 14
E-posta: ugurerterm@hotmail.com

Yazarların ORCID Bilgileri:

Uğur ERTEM: 0000-0003-2142-2264

Aytül COŞAR ERTEM: 0000-0002-2767-1483

Aralık 2019'da Çin'in Wuhan kentinde başlayan ve hızla tüm dünyaya yayılan yeni tip koronavirüs hastalığı 2019 (COVID-19), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) tarafından 11 Mart 2020'de küresel bir pandemi olarak ilan edilmiştir¹. COVID-19 pandemisi birçok ülkede ekonomik ve sosyal anlamda çok ciddi değişikliklere neden olmuştur. Bu pandemi sırasında bazı ülkelerin sağlık sistemleri işlevselliğini yitirmiş, ekonomik krizler oluşmuş ve devletlerin izolasyon ve karantina kararlarıyla birlikte de milyonlarca insan evlerinden çıkamamış, bu durumlara bağlı olarak da

bireyler ekonomik, sosyal yaşantı ve psikolojik olarak derinden etkilenmiştir.

Fobi, bir nesneye, kişiye, hayvana, aktiviteye veya duruma karşı sürekli, aşırı ve gerçekçi olmayan korku ile karakterize edilen bir kaygı bozukluğudur². Koronafobi ise genel olarak COVID-19 virüsü tarafından enfekte olma korkusunu ifade etmektedir³. Koronafobi özellikle yakın çevresinde bu hastalık yüzünden vefat eden yakınları bulunan, enfekte olması durumunda kötü prognostik faktör kabul edilen riskli hastalıkları bulunan ve bu hastalığa bağlı çok fazla ölüme ya da sakatlığa şahit olmuş bireylerde daha sık gözlemlenir. Koronafobi görülme riski başta ileri yaşlılar, kanser hastaları, sağlık profesyonelleri ve kronik hastalığı bulunan bireylerde yüksektir⁴⁻⁷.

Bu çalışmada, pandemi yoğun bakımda çalışan hemşirelerin koronafobi düzeyini ve etkileyen faktörleri belirlemeyi, ayrıca pandemi dışı yoğun bakımda çalışan hemşirelerin koronafobi düzeyi ile farklılık olup olmadığını değerlendirmeyi amaçladık.

Gereç ve Yöntem

Tek merkezli, tanımlayıcı tipte olan bu çalışma, Haziran 2022-Aralık 2022 tarihleri arasında yapıldı. Sağlık Bakanlığı Üniversitesi Bursa Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi dahili yoğun bakımlarda çalışan toplam 54 hemşire (34 pandemi yoğun bakımda çalışan, 20 pandemi dışı yoğun bakımda çalışan) çalışmaya dahil edildi.

Hemşireler iki gruba ayrıldı. Grup 1 (n=34) pandemi yoğun bakımda çalışan hemşirelerden oluşurken; grup 2, kontrol grubu (n=20) pandemi dışı yoğun bakımlarda çalışan hemşirelerden oluşmaktaydı.

Daha önce bilinen fobi tanısı bulunan, medikal tedaviye rağmen devam eden ağır depresyonu bulunan ve çalışmaya katılmak istemeyen katılımcılar dahil edilmedi. Tüm katılımcıların sosyodemografik verileri (yaş, cinsiyet, medeni durum) ve COVID-19 geçirme durumları kaydedildi. Hastaların koronafobi düzeylerini değerlendirmek için COVID-19 Fobi Ölçeği (C19P-S) kullanıldı. Veriler ortak araştırmacı tarafından toplanmıştır.

C19P-S'de 1 puan "tamamen katılmıyorum"u, 5 puan ise "tamamen katılmıyorum"u göstermektedir. Ölçek psikolojik, psikosomatik, sosyal ve ekonomik alt ölçeklerde değerlendirilmektedir. Toplam ölçek puanları, alt ölçek puanlarının toplanmasıyla elde edilir. 20 puanlık minimum endeks puanı en düşük koronafobi, 100 ise en yüksek koronafobi gösterir. C19P-S'nin Türk popülasyonundaki geçerliliği ve güvenilirliği gösterilmiştir⁸.

Bu çalışma Sağlık Bakanlığı Üniversitesi Bursa Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından onaylandı (onay

numarası: 2022-06/19) ve tüm katılımcılardan yazılı bilgilendirilmiş onam alındı.

İstatistiksel Analiz

Değişkenlerin normal dağılıma uyup uymadığını değerlendirmek için Shapiro Wilk testi kullanıldı. Sürekli değişkenler medyan (minimum:maksimum) ve ortalama±standart sapma değerleri olarak sunuldu. Kategorik değişkenler n(%) olarak bildirildi. Normalite testi sonuçlarına göre iki grup arasındaki karşılaştırmada Independent Samples t testi veya Mann-Whitney U testi kullanıldı. Kategorik değişkenlerin karşılaştırılmasında Pearson ki-kare testi veya Fisher'in kesinlik testi kullanıldı. İstatistiksel analiz için SPSS (IBM Corp. Release 2012. IBM SPSS Statistics for Windows, Version 21.0, Armonk, NY: IBM Corp.) kullanıldı ve p değeri <0,05 istatistiksel olarak anlamlı kabul edildi.

Bulgular

Katılımcıların sosyodemografik özellikleri ve COVID-19 geçirme durumları Tablo I'de sunulmuştur. Pandemi yoğun bakımda çalışan hemşireler ve kontrol grubu arasında yaş, cinsiyet, medeni durum ve COVID-19 geçirme durumu açısından anlamlı fark yoktu (p>0,05).

Tablo I. Gruplar arasında sosyodemografik özelliklerin ve COVID-19 geçirme durumunun karşılaştırılması

n=54	Pandemi yoğun bakımda Çalışan hemşireler (n=34)	Pandemi dışı yoğun bakımda çalışan hemşireler (n=20)	P
Yaş	27(23-46)	27(22-45)	0.753 ^a
Cinsiyet			
<i>Kadın</i>	27(79.41%)	17(85%)	0.728 ^b
<i>Erkek</i>	7(20.59%)	3(15%)	
Medeni Durum			
<i>Evli</i>	17(50%)	9(45%)	0.723 ^c
<i>Bekar</i>	17(50%)	11(55%)	
COVID-19 geçirme durumu			
<i>Evet geçirdim</i>	21(61.76%)	14(70%)	0.541 ^c
<i>Hayır geçirmedim</i>	13(38.24%)	6(30%)	

Veriler ortalama±standart sapma ve medyan(minimum-maksimum) olarak ifade edilmiştir.

a: Mann-Whitney U Test, b: Fisher's Exact Test, c:Pearson Chi-Square Test

COVID 19: yeni tip koronavirüs hastalığı 2019

Gruplar arasında C19P-S puanının karşılaştırılması Tablo II'de sunulmaktadır. Pandemi yoğun bakımda çalışan hemşirelerde C19P-S ölçeğinin psikolojik alt kategori puanı kontrol grubuna göre istatistiksel olarak anlamlı yüksek saptanmıştır (p=0.023).

Pandemi Yoğun Bakımda Hemşirelerin Koronafobisi

Tablo II. Gruplar arasında COVID-19 Fobi Ölçeği (C19P-S) puanlarının karşılaştırılması

n=54	Pandemi yoğun bakımda çalışan hemşireler (n=34)	Pandemi dışı yoğun bakımda çalışan hemşireler (n=20)	p
C19P-S psikolojik (6-30 puan)	18.76±5.09	15.60±4.20	0.023 ^d
C19P-S psikosomatik (5-25 puan)	10(5-19)	10(5-18)	0.355 ^a
C19P-S sosyal (5-25 puan)	12(6-25)	10.50(5-19)	0.235 ^a
C19P-S ekonomik (4-20 puan)	8(4-18)	8(4-13)	0.168 ^a
C19P-S toplam (20-100 puan)	50.79±14.18	44±12.50	0.082 ^d

Veriler ortalama±standart sapma ve medyan(minimum-maksimum) olarak ifade edilmiştir.

a: Mann-Whitney U Test, d: Independent Sample t Test

COVID 19: yeni tip koronavirüs hastalığı 2019

C19P-S: COVID-19 Fobi Ölçeği

Pandemi yoğun bakımda çalışan hemşirelerin sosyodemografik özellikleri ve COVID-19 geçirme durumları ile koronafobi düzeyleri arasındaki ilişki Tablo III'te gösterilmiştir. C19P-S toplam puanları ile sosyodemografik özellikler ve COVID-19 geçirme durumu arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki yoktu ($p>0,05$).

Tablo III. Pandemi yoğun bakımda çalışan hemşirelerin sosyodemografik özellikleri ve COVID-19 geçirme durumları ile koronafobi düzeyleri arasındaki ilişki

n=34	C19P-S toplam puanı	p
Cinsiyet		
<i>Kadın</i> (n=27)	51.33±12.74	0.670 ^d
<i>Erkek</i> (n=7)	48.71±19.93	
Medeni durum		
<i>Evlili</i> (n=17)	44(36-74)	0.322 ^a
<i>Bekar</i> (n=17)	49(26-87)	
COVID-19 geçirme durumu		
<i>Evet geçirdim</i> (n=21)	52.67±15.85	0.336 ^d
<i>Hayır geçirmedim</i> (n=13)	47.77±10.89	

Veriler ortalama±standart sapma ve medyan(minimum-maksimum) olarak ifade edilmiştir.

a: Mann-Whitney U Test, d: Independent Sample t Test

COVID 19: yeni tip koronavirüs hastalığı 2019

C19P-S: COVID-19 Fobi Ölçeği

Tartışma ve Sonuç

COVID-19 pandemisi gerek mortalitesinin yüksek olması gerekse çok hızlı şekilde tüm dünyaya yayılması nedeniyle toplumlarda birçok değişikliğe neden olmuştur. Bu pandemide sağlık sistemleri olumsuz etkilenmiş, ekonomik anlamda ciddi kayıplar oluşmuş, izolasyon ve karantina kararlarıyla da toplumsal ve bireysel anlamda psikolojik olarak etkilenmeler olmuştur. Psikolojik olarak, özellikle pandeminin erken safhalarında depresyon ve anksiyete görülme sıklığı artmıştır⁹. Koronafobi de özellikle bu virüsten etkilendiğinde ciddi semptomların oluşma olasılığı yüksek olan ve/veya kaygı düzeyi yüksek olan bireylerde daha sık görülen bir kaygı bozukluğudur¹⁰.

Bizim çalışmamızda pandemi yoğun bakımda çalışan hemşire grubunda COVID-19 fobi ölçeği toplam puanı 50.79±14.18 olarak saptanmıştır. Külekçioğlu ve ark.'larının fibromiyalji hastalarında koronafobi düzeyini belirlemek için yaptıkları bir çalışmada, COVID-19 fobi ölçeği toplam puanı fibromiyalji grubunda 63.3±12.7 olarak saptanmıştır¹¹. 310 hemşirenin katıldığı ve hemşirelerde koronafobi düzeyinin araştırıldığı bir çalışmada, örneklem grubunda COVID-19 fobi ölçeği toplam puanı 59,51±19,14 olarak saptanmıştır, ayrıca aynı çalışmada alt gruplar incelendiğinde en çok etkilenimin psikolojik alt grupta olduğu saptanmıştır (22,08±6,07)¹². Geriatrik yaş grubundaki hastalarda koronafobi düzeyinin araştırıldığı başka bir çalışmada COVID-19 fobi ölçeği toplam puanı 59.50 (37-71) olarak saptanmıştır⁴. Özçalkap ve ark.'larının çalışmasında ebelerde COVID-19 fobi ölçeği toplam puanı 57.10±15.53, hemşirelerde 59.73±12.15 olarak saptanmıştır¹³. Mevcut çalışmada toplam koronafobi düzeyleri literatürdeki çalışmalara göre sağlık sektöründe çalışanlara, geriatrik yaş grubundakilere ve fibromiyalji gibi psikolojik boyutu olan bir hastalığı bulunanlara göre düşük çıkmıştır. Özellikle fibromiyalji gibi psikolojik faktörlerinde etkili olduğu hastalığı bulunan ya da geriatrik yaş grubundaki bireylerde kaygı düzeyinin yüksek olması normaldir. Çünkü bazal kaygı düzeyleri yüksek olan bireylerde ve geriatrik yaş grubunda olduğu gibi COVID-19 geçirme durumunda mortalite ve morbiditenin daha yüksek olduğu bilinen yaş gruplarında bu pandeminin daha fazla etki yapması olağandır. Çalışmamızda literatürden farklı olarak hem pandemi yoğun bakımda çalışan hem de pandemi dışı yoğun bakımda çalışan hemşirelerde literatürdeki hemşirelerin koronafobi düzeyini araştıran diğer çalışmalara göre toplam COVID-19 fobi ölçeği puanı düşük saptanmıştır. Bu durumun oluşmasında bizim çalışmamızın pandeminin en çok olduğu dönemde yapılmış olması, çalışmanın yapıldığı zamanda bireylerin artık yavaş yavaş normal hayatlarına dönmüş olmasının ve

örneklem sayımızın düşük olmasının etkili olabileceğini düşünüyoruz.

Mevcut çalışmada pandemi yoğun bakımda çalışan hemşireler ile pandemi dışı yoğun bakımda çalışan hemşirelerin koronafobi düzeyleri karşılaştırılmış sadece koronafobi ölçeğinin psikolojik alt boyutunda pandemi yoğun bakımda çalışan hemşirelerde (18.76±5.09) istatistiksel olarak anlamlı şekilde yüksek saptanmıştır (0=0,023). Karkın ve ark.'larının çalışmasında sağlık çalışanı kadınlar ile sağlık çalışanı olmayan kadınların koronafobi düzeyleri karşılaştırılmış, çalışma sonucunda, sağlık çalışanı kadınların oluşturduğu grupta COVID-19 fobi ölçeği toplam puanının anlamlı olarak daha yüksek olduğu saptanmıştır (p=0,044)¹⁴. Yoğun bakımda çalışan hemşirelerde koronafobinin değerlendirildiği başka bir çalışmada, COVID-19 fobi ölçeği psikolojik alt boyut puanı diğer alt boyutlara göre daha yüksek saptanmıştır¹⁵. Tıp fakültesi öğrencilerinde koronafobi düzeyini değerlendiren diğer bir çalışmada COVID-19 fobi ölçeği alt kategorileri arasında psikolojik alt boyut puanı en yüksek olarak saptanmıştır¹⁶. Literatürde pandemi yoğun bakım ve pandemi dışı yoğun bakım hemşirelerinin koronafobi düzeylerini karşılaştıran birebir çalışmaya rastlamadık. Ama literatürdeki çalışmalarda sağlık ile ilgili alanlarda çalışanlarda en çok etkilenmenin COVID-19 fobi ölçeği psikolojik alt boyutunda olduğunu söyleyebiliriz. Bu açıdan bizim çalışmamızdaki sonucun literatürle uyumlu olduğunu söyleyebiliriz. Çalışmamızda iki grup arasında COVID-19 fobi ölçeği psikolojik alt boyutu dışında farklılık olmamasının sebebinin örneklem büyüklüğünün az olmasına ve tek merkezli bir çalışma olmasına bağlayabiliriz. Bunun dışında karşılaştırılan iki grubunda sağlık çalışanı olmasının, çalışma zamanlamasının COVID-19 pandemisinin geç döneminde yapılmış olmasının etkili olabileceğini düşünmekteyiz.

Çalışmamızda pandemi yoğun bakımda çalışan hemşirelerin koronafobi düzeyleri ile sosyodemografik özellikleri ve COVID-19 geçirme durumu arasında anlamlı ilişki saptanmamıştır. Mesleki sağlık eğitimi alan öğrencilerde koronafobi düzeyi ve endişe şiddeti arasındaki ilişkinin incelendiği bir çalışmada, COVID-19 fobi ölçeği toplam puanının kadın cinsiyette daha fazla olduğu, diğer demografik özelliklerden etkilenmediği sonucuna varılmıştır¹⁷. Aljemaiah ve ark.'larının hemşirelerde koronafobi yaygınlığını değerlendirdikleri bir çalışmada, Suudi olmanın ve bir klinik serviste çalışmanın artmış koronafobi düzeyiyle ilişkili olduğunu, cinsiyetin, medeni durumun, yoğun bakımda çalışmanın ve COVID-19 temaslı olmanın koronafobi düzeyini etkilemediğini saptamışlardır¹⁸. Lisans Öğrencileri Arasında Koronafobinin değerlendirildiği bir çalışmada, cinsiyet ve COVID-19

geçirme durumuyla COVID-19 endişesi arasında anlamlı farklılık saptanmamıştır¹⁹. Hemşirelerin koronavirüs kaygı düzeylerini inceleyen başka bir çalışmada kadın olmanın, yarı zamanlı çalışmanın ve evli olmanın koronafobi düzeyi ile pozitif korelasyon gösterdiği sonucuna varılmıştır²⁰. Literatürdeki çalışmalarda koronafobi düzeyi ve sosyodemografik özellikler arasındaki ilişki hakkında çelişkili sonuçlar mevcuttur. Bizim çalışmamızın sonuçlarında farklılık olmamasındaki temel nedenin çok az parametrenin kıyaslanmasından ve bazı parametrelerde grupların heterojen dağılmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz.

Bu çalışmanın en büyük sınırlamaları tek merkezli ve düşük örneklem büyüklüğüne sahip bir çalışma olması, sosyodemografik özellikler açısından çok az parametrenin ele alınması ve çalışma zamanlamasının geç olmasıydı. Koronafobinin önlenmesi açısından erken tespiti ve zamanında psikolojik destek verilmesi, özellikle sağlık çalışanların açısından kritik öneme sahiptir.

Pandemi döneminde yoğun bakım hemşirelerindeki koronafobi düzeyinin araştırıldığı çalışmamızın gelecekteki başka bir pandemi durumunda sağlık çalışanlarının işlevsel kalabilmesi için nelere dikkat edilmesi gerektiği konusunda fikir vermesi açısından literatüre katkı sunacağı düşünülmektedir.

Etik Kurul Onay Bilgisi:

Onaylayan Kurul: Sağlık Bakanlığı Üniversitesi Bursa Yüksek İhtisas Eğitim ve Araştırma Hastanesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu

Onay Tarihi: 01.06.2022

Karar No: 2011-KAEK-25 2022/06-19

Araştırmacı Katkı Beyanı:

Fikir ve tasarım: A.C.E., U.E.; Veri toplama ve işleme: A.C.E.; Analiz ve verilerin yorumlanması: A.C.E., U.E.; Makalenin önemli bölümlerinin yazılması: A.C.E., U.E.

Destek ve Teşekkür Beyanı:

Bu makalede yer alan çalışmalar için finansal destek alınmamıştır. Bursa Uludağ Üniversitesi Biyoistatistik Anabilim Dalından Aslı Ceren Macunluoğlu'na istatistiksel analizler konusundaki desteklerinden dolayı teşekkür ederiz.

Çıkar Çatışması Beyanı:

Makale yazarlarının çıkar çatışması beyanı yoktur.

Kaynaklar

1. World Health Organization regional Office for Europe. Coronavirus disease (COVID-19) pandemic [Internet] <https://www.who.int/europe/emergencies/situations/covid-19> Erişim tarihi: 02.04.2023.
2. Arora A, Kumar Jha A, Alat P, Sekhar Das S. Understanding coronaphobia. *Asian J Psychiatr*. 2020 Dec;54:102384.
3. Barreto Mds, Leite ACAB, Garcia-Vivar C, Nascimento LC, Marcon SS. The experience of coronaphobia among health professionals and their family members during COVID-19 pandemic: A qualitative study. *Collegian*. 2022 Jun;29(3):288-95.

Pandemi Yoğun Bakımda Hemşirelerin Koronafobisi

4. Ertem U, İrdesel J, Göktaş N. Level of Coronaphobia in Older Adult Patients. *Turkish Journal of Geriatrics* 2022;25(2):223-9
5. Akagunduz B, Ozer M, Karacin C, ark. Impact of coronaphobia on treatment and follow-up compliance of cancer patients. *Future Oncol.* 2021 Jul;17(20):2621-9.
6. Mora-Magana I, Lee SA, Maldonado-Castellanos I, ark. Coronaphobia among healthcare professionals in Mexico: A psychometric analysis. *Death Stud.* 2022;46(2):280-9.
7. Karaaslan Y, Mete O, Karadag M, Kaya DO, Celenay ST. An investigation of potential coronaphobia-related factors in adults and sleep quality relations. *Sleep Med.* 2021 Aug;84:356-61.
8. Satici B, Gocet-Tekin E, Deniz ME, Satici SA. Adaptation of the fear of COVID-19 scale: Its association with psychological distress and life satisfaction in Turkey. *Int J Ment Health Addict* 2021;19(6):1980-8.
9. Daly M, Robinson E. Depression and anxiety during COVID-19. *Lancet.* 2022 Feb 5;399(10324):518.
10. Asmundson GJG, Taylor S. Coronaphobia: Fear and the 2019-nCoV outbreak. *J Anxiety Disord* 2020;70:102196.
11. Külekçioğlu S, Akyüz M, İnan Ö, Çetin A. Coronaphobia in patients with fibromyalgia. *Arch Rheumatol.* 2022 Jun;37(2):180-6.
12. Demir Gökmen B, Sarıboğa Y. Hemşirelerde Koronafobi. *Online Turkish Journal of Health Sciences* 2021;6(3):372-81.
13. Özçalkap N, Özkan SA, Taştan S, Bucak İH. Ebe ve hemşirelerde COVID-19 fobisinin hasta bakım davranışına etkisi. *Anatolian J Health Res* 2022; 3(2): 83-9.
14. Karkın PÖ, Sezer G, Şen S, Duran M. Demirci İlçesinde Sağlık Alanında Çalışan Kadınlar İle Sağlık Alanı Dışındaki Kadınların Koronavirüs-19 Fobisinin Karşılaştırılması. *Batı Karadeniz Tıp Dergisi* 2021;5(2):198-203.
15. Özdemir A, Kartal S, Kazdal H, Çakmak Hİ. Yoğun Bakım Ünitelerinde Çalışan Hemşirelerde Koronafobinin Değerlendirilmesi. *Phnx Med J.* July 2022;4(2):78-83.
16. Rahman S. Tıp Fakültesi Öğrencilerinin COVID-19 Fobi Durumlarının Değerlendirilmesi. *F.Ü.Sağ.Bil.Tıp.Derg.* 2021;35 (1):68-73.
17. Delibaş L. COVID-19 fobisi ve endişe şiddeti; meslek yüksekokulu örneği. *Hastane Öncesi Dergisi* 2021;6(2):201-12.
18. Aljemaiah AI, Alyami AA, Alotaibi FS, Osman M. The prevalence of coronaphobia among nursing staff in Saudi Arabia. *J Family Med Prim Care.* 2022 Apr;11(4):1288-91.
19. Uvais NA. 'Coronaphobia' Among Undergraduate Students: A Pilot Survey Study. *Asia Pac J Public Health.* 2021 Nov;33(8):990-1.
20. Labrague LJ, De Los Santos JAA. Prevalence and predictors of coronaphobia among frontline hospital and public health nurses. *Public Health Nurs.* 2021 May;38(3):382-9.

